

TÜRK HUKUKUNDA MEVDUAT HESABI ÜZERİNE ÇEK KEŞİDE EDİLMESİ

(Drawing of Check on Deposit Account in Turkish Law)

Ömer NANELİ¹

ÖZ

Mevduat, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu m. 3'e göre: "Yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para"dır. Mevduat hesabının açılmasıyla birlikte mevduat sahibi ile banka arasında sürekli bir borç ilişkisi kurulmuş olur. Dolayısıyla mevduat sahibi bu ilişki çerçevesinde istediği zaman ve tutarda hesabına para yatırabilir, hesabından para çekebilir. Yine mevduat hesabı sahibinin otomatik ödeme, havale, virman, hesap üzerine çek keşide etme şeklinde işlem yapma özgürlüğü bulunmaktadır. Bununla birlikte mevduat sahibi ile banka arasındaki sözleşme kapsamında banka, hesapta bulunan parayı alacağına mahsup edebilir ya da takas işlemine konu oluşturabilir. Çalışmada öncelikle mevduatın tanımı, unsurları ve hukuki niteliği üzerinde durulacak ve daha sonra mevduat hesabı üzerine çek keşide edilmesi konusu ayrıntılı olarak incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Mevduat, Mevduat hesabı, Çek, Çek anlaşması, Çek keşidesi.

ABSTRACT

Banking Law no. 5411 art.3 states that the deposit, is the money accepted by announcing to the public, verbally or in writing or in any manner, in return for or without a consideration or to be returned on a certain date of maturity or whenever it is called. Within opening a deposit account, a continuous obligation relationship is established between the bank and the owner of the deposit. Thereby, the owner, within this framework, may deposit or withdraw money anytime into or

1 Avukat, Çukurova Üniversitesi SBE. Özel Hukuk ABD Doktora Programı Öğrencisi, av.omernaneli@outlook.com

from his/her account. Besides, the owner has the flexibility of transaction such as the automatic payment, transfer, virement, by drawing of a check. Conversely, the bank, under the contract, may offset the money in the account for the owner's debt or get it in a swap option. In this study, at first, the definition, elements and legal nature of deposit will be underlined. Drawing of a check on the deposit account, afterward, shall be examined in detail.

Keywords: Deposit, Deposit account, Check, Check agreement, Drawing of a check.

I. MEVDUATIN TANIMI, UNSURLARI VE HUKUKİ NİTELİĞİ

A. Mevduatın Tanımı ve Unsurları

Mevduat, “*emanet etme, bırakma*” anlamına gelen “*tevdi*”² kelimesinden türetilmiş “*mevdu*” kelimesinin çoğulu Arapça kökenli bir kelime olup, “*emanete bırakılmış veya saklamaya verilmiş şeyler*” anlamına gelmektedir. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu (BankK)³ m. 3’de ise mevduat: “*Yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen para*” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre mevduat işleminin konusunu mutlaka para oluşturması gerekmektedir. Fakat bankaya tevdi edilen bu paranın cinsinin herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Tedavülde olan ve tevdi işleminin yapılacağı bankaca kabul edilen her türlü para birimi mevduat olarak kabul edilebilmekle birlikte, tedavülde olmayan ya da tedavülde olmasına rağmen bankanın kabul etmediği para birimleri mevduat olarak kabul edilmez⁴.

Belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen paranın hangi amaçla kabul edildiğinin bir önemi bulunmamakta olup burada esas olan paranın iade edilmek üzere toplanmış olmasıdır. Başka bir ifadeyle, bankaya tevdi edilen para hususunda tarafların, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmesi hususunda anlaşması gerekmektedir⁵. Bundan

2 www.tdk.gov.tr, E.T.:20.01.2018.

3 01.11.2005 tarih ve 25983 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

4 ÇEKER, Mustafa, **Hukuki Yönüyle Banka Mevduatı**, Karahan Kitabevi, Adana 2004, s. 6 vd.

5 KAPLAN, İbrahim, **Banka Sözleşmeleri Hukuku**, C. I, Dayınlarlı Yayınları, Ankara 1996, s. 130; ÇEKER, s. 7-9; TAŞDELEN, Servet, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Turhan Kitabevi, 2. Baskı, Ankara 2006, s. 156; ÇEVİK, Kemal, **Banka Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara 2007, s. 276; ALICI, Yaşar, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Beta Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 62; KARACAN, A. İhsan, **Bankacılık Hukuku**, C. I, Yapı Kredi Bankası Yayınları, Ankara 1987, s. 132; BATTAL, Ahmet, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006, s. 70-71; BATTAL, Ahmet,

dolayı örneğin, bir yediemin hesabında muhafaza edilen para mevduat olarak kabul edilmez. Nitekim işbu paranın talep edilmesi durumunda ya da tarafların anlaştığı şartlara göre ödenmesi gerekli değildir⁶.

Mevduat ilişkisinde göz önünde bulundurulması gereken bir diğer husus da bunun herhangi bir şekilde halka duyurulmuş olması gerekliliğidir. Bu duyurunun yazılı veya sözlü olabilmesinin yanında internet, reklam, kulaktan iletilme gibi yollarla da olabilmektedir. Burada önemli olan nokta herhangi bir şekilde duyurunun var olmasıdır. Duyuru olmadığı takdirde mevduatın varlığından söz edilemez⁷.

Mevduat, ivazsız veya bir ivaz karşılığında söz konusu olabilir. İvaz, sözleşmede yer alan karşı edim olarak ortaya çıkmaktadır. İvaz faiz olabileceği gibi bu husus zorunlu olmayıp, kar payı ya da farklı bir menfaat olarak da kararlaştırılabilir⁸.

B. Mevduatın Hukuki Niteliği

Paranın bankaya tevdi edilmesiyle birlikte, mevduat sahibinin banka nezdinde alacak hakkı ortaya çıkar⁹. Bu anlamda bir mevduat ilişkisi, borçlar hukukuna göre sözleşmeden kaynaklanan borçlu-alacaklı ilişkisi olarak ifade edilebilir¹⁰. BankK. m. 61'e göre; 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu'nun (TMK)¹¹ rehinlere ve hapis hakkına, 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun (TBK)¹² alacağın devir ve temlikine, takasa dair hükümleri ile diğer kanunların verdiği yetkiler ve koyduğu yükümlülükler saklı kalmak koşuluyla mevduat ve katılım fonu sahiplerine ödenmesi gereken tutarları geri alma hakları hiçbir şekilde sınırlandırılmaz. Mevduat veya katılma hesabı sahipleri ile kredi kuruluşları arasında vade ve ihbar süresi hakkında kararlaştırılan koşullar saklıdır.

Güven Kurumu Nitelendirmesi Işığında Bankaların Hukuki Sorumluluğu, BTHAE Yayınları, Ankara 2001, s. 34; KÜTÜKÇÜ, Doğan, **Çağdaş Bir Finans Hukuku, Teoriler, İlkeler ve Uygulamalar**, C. II, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010, s. 1330; GÜNDOĞDU, Aysel, **Bankacılık Hukuku**, Seçkin Yayınevi, 5. Baskı, Ankara 2017, s. 35-36.

6 KÜTÜKÇÜ, s. 1330.

7 TAŞDELEN, s. 156; ÇEVİK, s. 276; KARACAN, s. 133.

8 TAŞDELEN, s. 156; ÇEVİK, s. 276; KARACAN, s. 132-133.

9 KAPLAN, s. 153-154; YÜKSEL, A. Sait/YÜKSEL, A. Aşlı/YÜKSEL, Ülkü, **Bankacılık Hukuku ve İşletmesi**, Beta Yayıncılık, 10. Baskı, İstanbul 2004, s. 261.

10 KÜTÜKÇÜ, s. 1330; GÜNDOĞDU, s. 38.

11 08.12.2001 tarih ve 24607 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 01.01.2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

12 04.02.2011 tarih ve 27836 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Banka ile hesap sahibi arasında sözleşmeye dayalı bir ilişki kurulmuş olduğu açık olmakla birlikte bu ilişkinin hukuki niteliği yani sözleşmenin türü doktrinde tartışmalıdır. Hatta bir görüşe nazaran mevduat ilişkisinin belirli bir sözleşme kalıbının içinde düşünmek doğru değildir¹³. Bu görüşlerden kısaca bahsetmek gerekir.

Mevduatın hukuki niteliği konusundaki ilk görüş tüketim öduncü (karz) sözleşmesi olduğudur¹⁴. Tüketim öduncü sözleşmesi TBK m. 386 vd.'da düzenlenmiştir. Buna göre tüketim öduncü sözleşmesi; *“ödünç verenin, bir miktar parayı ya da tüketilebilen bir şeyi ödünç alana devretmeyi, ödünç alanın da aynı nitelik ve miktarda şeyi geri vermeyi üstlendiği sözleşme”*dir. Tüketim öduncü sözleşmesinde verilen şeyin mülkiyeti ödünç alana geçmektedir¹⁵. Mevduat ilişkisinde de mevduat sahibi bir miktar parasını bankaya vermekte ve bu paranın mülkiyeti bankaya geçmektedir. Banka da buna karşın aynı miktarda parayı mevduat sahibine geri vermekle yükümlü olması sebebiyle, TBK m. 386'da düzenlenen tüketim öduncü sözleşmesinin özelliklerini taşımaktadır¹⁶. Yine bankaların mevduat olarak topladıkları paraları işletmeleri ve faiz vermeleri gibi yaptıkları işlemler nedeniyle mevduatın hukuki niteliği tüketim öduncü sözleşmesi olarak kabul edilmektedir¹⁷. Yargıtay'ın da 1955 yılında vermiş olduğu bir kararında¹⁸ *“Banka ile tevdiat sahibi arasında tahassül eden münasebet bir karz(tüketim öduncü) münasebetidir.”* Denilmekle mevduat tüketim öduncü olarak nitelendirilmiştir.

İkinci görüş ise mevduatı misli şeylerin saklanması veya genel saklama sözleşmesi olarak nitelendirmektedir¹⁹. Misli şeylerin saklanması TBK m. 570 uyarınca; saklayanın kendisine bırakılan parayı aynen iade etmek zorunda olmaksızın mislen geri vermesi açıkça ya da

13 KARACAN, s. 133.

14 Bu sözleşme 818 sayılı BK'da karz sözleşmesi olarak nitelendirilmektedir. 6098 sayılı TBK tüketim öduncü sözleşmesi olarak nitelendirdiği için biz de güncel olan bu yasal terimi kullanmayı tercih ediyoruz.

15 ARAL, Fahrettin/AYRANCI, Hasan, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Yetkin Yayınları, 9. Baskı, Ankara 2012, s. 298; ZEVKLİLER, Aydın/GÖKYAYLA, K. Emre, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Turhan Kitabevi, 13. Baskı, Ankara 2013, s. 377; GÜMÜŞ, Mustafa Alper, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, C. I, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012, s. 438-441.

16 KARACAN, s. 133; KÜNEY, Hikmet, **Banka Tekniği**, BTHAE Yayınları, 5.Baskı, Ankara 1986, s. 2.

17 EREN, Fikret, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, Yetkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2015, s. 505; ÇEKER, s. 26; ARAL/AYRANCI, s. 304; ZEVKLİLER/GÖKYAYLA, s. 388; AYDOĞDU, Murat/KAHVECİ, Nalan, **Türk Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri**, Adalet Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2014, s. 721; GÜMÜŞ, s. 444.

18 Yargıtay Ticaret Dairesi, T.17.5.1955, E.1812-K.3707 (KÜNEY, s. 29).

19 Misli şeylerin saklanması, 818 sayılı BK'da usulsüz tevdi, genel saklama sözleşmesi ise vedia olarak yer almaktadır. Biz 6098 sayılı TBK'daki güncel şekli ile kullanmayı tercih ediyoruz.

örtülü olarak kararlaştırılmasıdır. Genel saklama sözleşmesi TBK m. 561 uyarınca; saklayanın, saklatanın kendisine bıraktığı bir taşınırı güvenli bir yerde koruma altına almayı üstlendiği sözleşmedir. Buna göre misli şeylerin saklanması veya genel saklama sözleşmesi sadece saklama amacı güden bir sözleşme türüdür. Bu görüşte mevduat hesabına para yatıranların amacı, bu paraların işletilmesi değil de güvenli bir şekilde saklanmasıdır²⁰. Yargıtay da daha yeni tarihli bazı kararlarında bu yönde görüş bildirmiştir²¹.

Mevduatın hukuki niteliği hususundaki bir diğer görüş de kendine özgü bir sözleşme niteliğinde olduğu görüşüdür. Kendine özgü sözleşmelerde; bu sözleşmenin unsurları, kısmen ya da tamamen kanunun öngördüğü sözleşme tiplerinin hiçbirinde bulunmamaktadır²². Yargıtay'ın da bu yönde istikrarlı kararları bulunmaktadır.²³ Çünkü mevduat sözleşmesi, kanunda yer alan sözleşme türlerinin hiç birine tam olarak benzememektedir. Yargıtay bu durumu kararında²⁴ *"Bankalar kendilerine yatırılan paraları mudilere istendiğinde veya belli bir vadede aynı veya misli olarak iade etmekle yükümlüdür (4491 Sayılı Kanun ile değişik 4389 Sayılı Bankalar Kanunu 10/4 ve 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu'nun 61.maddesi). Bu tanımlamaya göre, mevduat sözleşmesi ödünç ile usulsüz tevdi sözleşmelerinin niteliklerini taşıyan kendine özgü bir sözleşmedir. Yine BK'nin 306 ve 307. maddeleri uyarınca ödünç alan, akdin sonunda ödünç verilen parayı eğer kararlaştırılmışsa faizi ile birlikte iadeye mecburdur."* şeklinde açıklamıştır. Yine başka bir kararında²⁵ *"Mevduat yatırma,*

20 ARAL/AYRANCI, s. 304;

21 YHGK, T.02.11.1983 tarih ve E.1980/11-2802-K.1983/1047 sayılı kararında: *"Davacı ile davalının yatırdığı parayı kabul eden banka arasındaki hukuki ilişki, vedia akdine dayanmaktadır. BK m.464/2. maddesi hükmüne göre mudi, ida(emanet) nedeniyle husule gelen zararın kusuru olmaksızın vukua geldiğini, ispat etmedikçe tazmin ile yükümlüdür. Vedia aktine dayandığına göre zamanaşımının BK. 125. m.si hükmü gereğince 10 yıl olduğunu.... İfade etmektedir."*(www.kazanci.com E.T. 05.02.2018); Aynı yönde karar için bkz.; YHGK T.9.2.2005 E.11-20-K.34 (ALICI, s.65).

22 TANDOĞAN, Haluk, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, Evrim Dağıtım, 5. Baskı, Ankara 1988, s. 16; YAVUZ, Cevdet/ACAR, Faruk/ ÖZEN, Burak, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, Beta Yayınevi, İstanbul 2014, s. 29; EREN, s. 881; ARAL/AYRANCI, s. 53; ZEVKLİLER/GÖKYAYLA, s. 11; GÜMÜŞ, s. 11; AYDOĞDU/KAHVECİ, s. 24-25.

23 Y.11.HD. T.26.09.2017, E.2016/2153-K.2017/4721; Y.11.HD. T.11.09.2017, E.2386-K.4206 (www.kazanci.com E.T. 11.02.2018); Y.12.HD. T.29.4.2004 E.6537-K.10591; Y.11.HD. T.17.6.1988 E.4712-K.4063 (ÇEKER, s. 29); Y.12.HD. T.03.03.2011 E. 2010/21646-K. 2011/2512; Aynı yönde karar için bkz. Y.12.HD. T.28.10.2008 E.17766-K.18682; Y.12.HD. T.16.05.2008 E.7745-K.10420, (www.kazanci.com, E.T. 12.02.2018).

24 Y.11.HD. T.26.09.2017, E.2016/2153-K.2017/4721; Y.11.HD. T.11.09.2017, E.2386-K.4206 (www.kazanci.com E.T. 11.02.2018).

25 Y.12.HD. T.03.03.2011 E. 2010/21646-K. 2011/2512; Aynı yönde karar için bkz. Y.12.HD. T.28.10.2008 E.17766-K.18682; Y.12.HD. T.16.05.2008 E.7745-K.10420, (www.kazanci.com, E.T. 12.02.2018).

ağırlıklı olarak esas itibariyle belli oranda faiz elde etme amacına yöneldiği için karz akdine daha çok yaklaşan, ancak güvenilir bir kurumda parayı muhafaza etme fikri ile vedia akdini hatırlatan kendine özgü bir akit tipidir. Mevduata uygulanacak hükümler, ancak kıyas yolu ile ve niteliğine uygun düştüğü ölçüde karz akdi hükümleri ve istisnai hallerde vedia akdi hükümleri olacaktır.” Denilmekle mevduat kendine özgü bir sözleşme olarak nitelendirilmiştir.

Bu husustaki son görüş ise mevduat sözleşmesinin tüketim ödünçü, vekalet ve misli şeylerin saklanması sözleşmelerinin özelliklerini taşıyan karma bir sözleşme olduğudur²⁶. Mevduat sözleşmelerinde, banka çalışanlarının, mevduat işlemlerini takip etmesi, hesaba faiz girdilerinin eklenmesi hususunda faizin tahakkuk ettirilmesi veya vadeli hesaplarda vadenin sona ermesinde vadenin yenilenmesi gibi hallerde, banka ile müşteri arasında aynı zamanda bir vekâlet ilişkisinin olduğu kabul edilmektedir. Bu bakımdan mevduat sözleşmesi, bu hususlar da göz önünde tutularak yukarıda belirtilen tüketim ödünçü, misli şeylerin saklanması ve vekâlet sözleşmelerini içine alan karma bir sözleşme olduğu da kabul edilebilir²⁷. Karma yapılı sözleşmeler; tarafların, kanunda yer alan sözleşme tiplerinden iki ya da daha fazlasının unsurlarını, özellikle asli edimlerini kanunun öngörmediği bir tarzda kısmen ya da tamamen bir araya getirerek oluşturulan sözleşmelerdir. Karma sözleşmelerde yer alan sözleşmelerin unsurları bağımsızlıklarını yitirerek, yeni bir sözleşmede bir araya gelip bir sentez oluşturur²⁸.

Tekinalp'e göre, mevduat sahibinin asıl amacının paranın saklanması olmayıp, bunun işletilip kar elde edildiği vadeli ve ihbarlı mevduat ilişkilerinde, somut durumun özelliklerinden doğabilecek ayrık durumların saklı kalması koşuluyla ödünç ve vekâlet sözleşmesi söz konusu olur²⁹.

Kanımızca mevduatın hukuki niteliği Yargıtay'ın da belirttiği üzere kendine özgü yapısı olan bir sözleşmedir. Nitekim mevduat yatırma, ağırlıklı olarak belli oranda faiz elde etme amacına yöneldiği için tüketim ödünçü akdine daha çok yaklaşır. Aynı zamanda güvenilir bir kurumda parayı saklama fikri ile saklama sözleşmesini de hatırlatan mevduat kendine özgü bir sözleşmedir. Bundan dolayı, mevduata

26 VURAL Güven, *Türk Banka Hukuku*, Ankara 1991,s. 65.

27 ÇEKER, s. 29.

28 TANDOĞAN, s. 69; EREN, s. 871; YAVUZ/ACAR/ÖZEN, s. 25-28; AKYOL, s. 12; ARAL/AYRANCI, s. 53-54; GÜMÜŞ, s. 8; AYDOĞDU/KAHVECİ, s. 38-40.

29 TEKİNALP, Ünal, *Ünal Tekinalp'in Banka Hukukunun Esasları*, Vedat Kitapçılık, 2. Baskı, İstanbul 2009, s. 438.

ancak kıyas yolu ile ve niteliğine uygun düştüğü ölçüde tüketim ödünçü sözleşmesi hükümleri ve istisnai hallerde saklama sözleşmesi hükümleri uygulanmalıdır.

II. MEVDUAT HESABINDAN ÇEK KEŞİDE EDİLMESİ SURETİYLE İŞLEM YAPILMASI

Mevduat hesabının açılmasıyla birlikte, mevduat sahibi ile banka arasında sürekli bir borç ilişkisi kurulmuş olmaktadır. Dolayısıyla mevduat sahibi bu ilişki çerçevesinde istediği zaman ve tutarda hesabına para yatırabilir ve hesabından para çekebilir. Yine mevduat hesabı sahibinin otomatik ödeme, havale, virman, hesap üzerine çek keşide etme şeklinde işlem yapma özgürlüğü bulunmaktadır³⁰. Bundan başka mevduat sahibi ile banka arasındaki sözleşme kapsamında banka, hesapta bulunan parayı alacağına mahsup edebilir veya takas işlemine konu oluşturabilir³¹. Çalışmada ağırlıklı olarak mevduat hesabı üzerinde yapılan işlemlerden olan *“mevduat hesabı üzerine çek keşidesi”* üzerinde durulacaktır.

A. Genel Olarak

Mevduat hesabı üzerinde çeşitli şekillerde tasarrufta bulunabilmektedir. Bunlardan birisi de mevduat hesabı üzerine çek keşide edilmesi halidir. Çekin düzenlenmesiyle birlikte, çek hamili buna dayanarak bankaya müracaat edip ilgili hesaptan kendisine ödeme yapılmasını talep edebilecektir. Bunun karşılığında da muhatap banka 5941 sayılı Çek Kanunu (ÇekK)³² m. 3 uyarınca; karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin varsa vergi kimlik numarası tespit edildikten sonra ödenir. Bu kapsamda öncelikle mevduat sahibinin, hesabı üzerine çek keşide edebilmesinin ön şartları, çerçevesi, sonuçları ve hesabında çekte yer alan tutarı karşılayacak miktarda para bulunmamasının doğuracağı neticeler ve bunun karşılığında muhatap bankanın yapacağı işlemler üzerinde durulacaktır.

B. Çek Keşide Etmenin Ön Şartları

Mevduat sahibinin hesabı üzerinde çek keşide edebilmesi 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)³³ m. 783 ve ÇekK m.2’de belirli şartlara

30 ÇEKER, s. 92; KÜNEY, s. 64.

31 ÇEKER, s. 92; EREN, s. 505; ZEVKLİLER/GÖKYAYLA, s. 389; AYDOĞDU/KAHVECİ, s. 721.

32 20.12.2009 tarih ve 27438 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

33 14.02.2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak 01.07.2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

bağlanmışır. Kişinin bankada salt hesabının bulunması çek keşidesi için yeterli değildir. TTK m. 783'e göre mevduat hesabının üzerine çek keşide edilebilmesi için düzenleyenin muhatap banka uhdesinde bunun karşılığının bulunması ve banka ile mevduat hesabı sahibi arasında, hesap üzerinde çek keşide edilmesi yönünde açık veya zımni (TTK m. 783/1) bir anlaşmanın bulunması gerekmektedir.

1. Çek Anlaşması

Muhatap banka nezdinde kişinin mevduat hesabının bulunması çek keşide edilebilmesi için tek başına yeterli değildir. Bunun yanında mevduat sahibinin mevduat hesabı üzerinde çek keşide edilmesi suretiyle serbestçe tasarrufta bulunabileceğine ilişkin tarafların anlaşması gerekmektedir. Bunun için özel bir şekil şartı öngörülmemiştir. Madde metninde de belirtildiği üzere bu anlaşma zımni bir şekilde de olabilmektedir³⁴. Fakat uygulama da zımni anlaşmanın pek fazla mümkün olmadığı görülmektedir. Çünkü ÇekK m. 2/6'den aldığı yetki ile Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası(TCMB) tarafından ilan edilen tebliğ³⁵ m. 3/1-c'ye göre; *"çek defterlerinin her yaprağına, çek numarası, çek hesap numarası, çek hesabının bulunduğu banka şubesinin adı, çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, çek hesabı sahibi tüzel kişinin adı, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişinin Vergi Kimlik Numarası ile tüzel kişi adına çek düzenleyen kişinin adı ve soyadının yazılmasına ve imzaya imkan verecek ibareler konulur."* Açıklaması karşısında banka ile düzenleyen arasında açıkça bir çek anlaşmasının olmasının gerekli olduğu ve bu anlaşma çerçevesinde edinilen çek defterinin bunun için kanıt oluşturduğu anlaşılmaktadır³⁶.

34 ÖZTAN, Fırat, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Turhan Kitabevi, 2. Baskı, Ankara 1997, s. 1089; ÜLGEN, Hüseyin/HELVACI, Mehmet/KENDİGELEN, Abuzer/KAYA, Arslan, **Kıymetli Evrak Hukuku**, On İki Levha Yayınları, 7. Baskı, İstanbul 2013 s. 235; PULAŞLI, Hasan, **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2017 s. 273; KENDİGELEN, Abuzer, **Çek Hukuku**, Arıkan Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2006, s. 57; ERDEM, Faruk/KALPSÜZ, Turgut/ÇELEBİCAN, Gürkan, **İktisadi ve Hukuki Yönden Çek**, Ankara 1974, s. 102; Y.11.HD., T.12.03.2012, E.2010/13471-K.2012/3648: *"Dava, bankacılık işleminden kaynaklanan tazminat istemine ilişkin olup; mahkemeye, davacının davalı bankada çek, vadesiz ve kredili mevduat hesabı bulunduğu, 25.06.2008 keşide tarihli çekin hamil tarafından bankaya ibraz edildiği, bu sırada vadesiz hesabında 19.011,43 TL, kredili mevduat hesabında da 1.000 TL limit bulunduğu halde bankaca çeki karşılıksız şerhi vurulduğu, bu şekilde davacının ticari itibarının zedelendiği gerekçesiyle, manevi tazminat isteminin kabulüne, diğer istemlerin reddine karar verilmiştir. Oysa, taraflar arasındaki genel hizmet sözleşmesinin 9/1. maddesinde, bankanın kredi limitini tek taraflı olarak dilediği şekilde belirleme, müşterinin durumuna göre krediyi tahsis etmeme, tahsis edilen limit içinde tamamen veya kısmen kullandırma, krediyi durdurma ve azaltma konusunda tek başına yetkili olduğu belirtilmiştir."* (www.kazanci.com, E.T. 03.03.2018).

35 20.01.2010 tarih ve 27468 sayılı Resmi Gazete.

36 PULAŞLI, s. 274.

Mevduat sahibinin hesabı üzerine çek keşide edebilmesi için yukarıda da bahsedildiği üzere öncelikle banka ile açık veya zımni şekilde çek anlaşması yapması gerekmekte bunun üzerine de banka mevduat sahibine çek defteri vermiş olması gerekmektedir. Çek defteri verilmiş olması bu anlaşmanın bulunduğu sonucunu doğurur³⁷. Banka ile mevduat sahibi arasında çek anlaşması bulunmamasına rağmen, üzerine çek keşide edilen hesapta para bulunuyorsa ve banka çek hamiline ödemede bulunursa, çek keşide eden ile banka arasında bir çek anlaşmasının kurulduğu fakat bu durumun süreklilik oluşturacak nitelikte bir anlaşma olmadığını kabul etmek gerekir. Mevduat sahibinin hesabında para bulunmasına rağmen banka çek anlaşmasının bulunmadığını ileri sürerek çek hamiline ödemede bulunmaktan kaçınırsa, çek keşide edene karşı herhangi bir sorumluluğu doğmaz. Böyle bir durumun varlığında ise “karşılıksız çek”³⁸ söz konusu olur ve buna ilişkin hükümler uygulama alanı bulur³⁹.

Mevduat sahibi, hesabı üzerine keşide ettiği çeki ödemede bulunma amacıyla başka bir kişiye verebilir, o kişi de bankaya çeki ibraz edip karşılığının hesaptan kendisine ödenmesini talep edebilir. Mevduat sahibi böyle bir tasarrufla bankaya hesabından, çek hamiline ödeme

37 İMREGÜN, s. 569; REİSOĞLU, Seza, **Çek Hukuku**, Ankara 2011, s. 124; ÖZTAN, s. 1089-1090; POROY, Reha/TEKİNALP, Ünal, **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, Vedat Kitapçılık, 21. Baskı, İstanbul 2013 s. 311; BOZER, Ali/GÖLE, Celal, **Kıymetli Evrak Hukuku**, BTHAE Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2015, s. 266.

38 Karşılıksız çek; süresinde ibraz edilmesine rağmen yeterli karşılığı bulunmaması sebebiyle kısmen de olsa ödenmeyen çek olarak tanımlanabilir. (KENDİGELEN, s. 256). Karşılıksız çekin müeyyidesi 5941 sayılı Çek Kanunu m. 5’te belirtilmiştir. Buna göre ; “(1)Üzerinde yazılı bulunan düzenleme tarihine göre kanuni ibraz süresi içinde ibrazında, çekle ilgili olarak “karşılıksızdır” işlemi yapılmasına sebebiyet veren kişi hakkında, hamilin şikâyeti üzerine, her bir çekle ilgili olarak, binbeşyüz güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, hükmedilecek adli para cezası; çek bedelinin karşılıksız kalan miktarı, (...)2) az olamaz. Mahkeme ayrıca, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına; bu yasağın bulunması hâlinde, çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının devamına hükmeder. Yargılama sırasında da resen mahkeme tarafından koruma tedbiri olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağına karar verilir. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı, çek hesabı sahibi gerçek veya tüzel kişi, bu tüzel kişi adına çek keşide edenler ve karşılıksız çekin bir sermaye şirketi adına düzenlenmesi durumunda ayrıca yönetim organı ile ticaret siciline tescil edilen şirket yetkilileri hakkında uygulanır. Koruma tedbiri verilen çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararlarına karşı yapılan itirazlar bakımından 9/6/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 353 üncü maddesinin birinci fıkrası hükmü uygulanır. Bu suçtan dolayı açılan davalar icra mahkemesinde görülür ve İcra ve İflas Kanununun 347, 349, 350, 351, 352 ve 353 üncü maddelerinde düzenlenen yargılama usulüne ilişkin hükümler uygulanır. Bu davalar çekin tahsil için bankaya ibraz edildiği veya çek hesabının açıldığı banka şubesinin bulunduğu yer ya da hesap sahibinin yahut şikâyetçinin yerleşim yeri mahkemesinde görülür. (11) Birinci fıkra uyarınca verilen adli para cezalarının ödenmemesi durumunda, bu ceza, 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 106 ncı maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan kamuya yararlı bir işte çalıştırma kararı verilmeksizin doğrudan hapis cezasına çevrilir.

39 PULAŞLI s. 274.

yapılmasına ilişkin talimat vermiş olurken, aynı zamanda çek hamiline çek bedelini bankadan tahsil etme yetkisi vermektedir⁴⁰.

Çekin geçerli olabilmesi için keşideci ile banka arasında bir çek anlaşmasının bulunması zorunlu değildir⁴¹. Nitekim TTK m.783/1 düzenlemesine göre “anlaşma” ve “karşılık” şartlarının bulunmaması halinde senedin çek olarak geçerliliği etkilenmez. Yargıtay da aynı doğrultuda; “Çek karşılıksız da olsa çek anlaşması yapılmamış da olsa geçerlidir.” demekle bu hususa dikkat çekmiştir⁴². Yine çek hesabı kapatılmış veya hiç açılmamış olsa dahi zorunlu unsurları barındıran çek geçerlidir⁴³. Nitekim işaret edilen bu hususlar çekin ödenip ödenmemesi ile ilgili olup, geçerli bir çek anlaşması ya da karşılık olmadan da bir kişi çek keşide edip o çeki tedavüle çıkarabilir⁴⁴.

Çek anlaşmasının hukuki niteliği doktrinde tartışmalıdır. Modern doktrine göre çek anlaşması, iki tarafa borç yükleyen, vekalet akdiyle benzerlik taşıyan ve kanunda yer alan sözleşme tiplerinden herhangi birisi ile benzerlik içinde olmayan kendine özgü (sui generis), atipik bir sözleşme olarak kabul edilmektedir. Bu durum karşısında hukuki yapısına uygun düştüğü hal ve oranda vekalet sözleşmesine uygulanan hükümler, çek anlaşmasına da uygulanacaktır (TBK m.502/2)⁴⁵.

Çek anlaşması, her iki tarafa borç yükleyen bir sözleşmedir. Burada muhatap bankanın asıl borcu, mevduat hesabı üzerine keşide edilen çek bedelini çek hamiline ödeme yükümüdür. Buna karşın çek keşide eden ise banka nezdinde çekte yer alan tutarı karşılayacak miktarda karşılık bulundurma yükümü altına girmiştir. Muhatap banka, çek anlaşmasından doğan bu borcunu ifa etmediği takdirde çek keşide edene karşı sorumluluğu doğacaktır. Diğer yandan, çek keşide eden tarafın, muhatap banka tarafından ödenen karşılığı ona vermesi, sözleşmenin ikincil içeriğine dahildir⁴⁶.

40 ÇEKER, s. 126.

41 POROY/TEKİNALP, s. 311; REİSOĞLU, s. 124.

42 Y.11.HD. T.08.12.1970, E.6456-K.6904 (REİSOĞLU, s. 124.)

43 ÖZTAN, s. 1085-1086; REİSOĞLU, s. 124.

44 BOZER/GÖLE, s. 265; YCGK. T. 19.2.2002, E.6-47-K.176; “karşılığın ya da çek anlaşmasının bulunup bulunmaması keşideci ile muhatap (banka) arasındaki iç ilişki bakımından hüküm ifade edebilir de, çekin geçerliliğini etkilemez. Dolayısıyla TTY’nın 692. maddesinde öngörülen şartlara uygun biçimde düzenlenmiş olan çek, muhatap (banka) nezdinde açılmış bir hesap bulunmaması ya da kapatılmış olması halinde de hukuken geçerliliğini sürdürmektedir.”(www.kazanci.com, E.T. 18.03.2018).

45 ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA, s. 235; PULAŞLI, s. 275; POROY/TEKİNALP, s. 311.

46 ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA, s. 235; PULAŞLI, s. 275.

Çek anlaşması yalnızca keşide eden ile muhatap banka arasında yer alan ilişkiyi konu edindiği ve kambiyo hukukuna özgü bir tarafı bulunmadığı için üçüncü kişi yararına (TBK m. 129) sözleşme olarak da nitelendirilemez. Nitekim hakkında kabul yasağı öngörülen muhatap bankanın esas olarak kambiyo ilişkisine dahil olması mümkün olmadığından, buna dayalı olarak da çek hamilinin kambiyo hukukuna dayalı olarak muhatap bankaya ilişkin bir talep hakkı bulunmaz⁴⁷. Bunun yanında çekte düzenleyen kişinin kendi adına çek keşide etmesini yasaklayan herhangi bir yasal hüküm de bulunmamaktadır. Kişi kendi adına çek keşide edebilir. Muhatap bankanın kambiyo ilişkisinin içinde olmaması kuralı, çekin ödeneceğine ilişkin muhatap banka tarafından yapılan ve borçlar hukukuna dayalı teyit ve garanti gibi taahhütlerin geçersizliği anlamına gelmemektedir⁴⁸. Banka burada sadece kendi müşterisine karşı borç altına girmektedir. Muhatap banka çek hesabında yeterli karşılık olmasına rağmen, çek hamiline bu ödemeyi yapmayıp, kendi alacağı için tutarsa, çek hamilinin bankaya yönelik olarak sebepsiz zenginleşme davası açması olanaklı değildir. Ancak, bankanın ilgili çek hesabında karşılık bulunmamasına rağmen hamile ödeme yapma noktasında yetkisi bulunmaktadır⁴⁹.

2. Karşılık

Çekin, ibraz edildiğinde ödenebilmesi için, düzenleyen kişinin muhatap bankada, üzerinde serbestçe tasarrufta bulunabileceği bir karşılığının bulunması gerekmektedir⁵⁰. Bu sebeple TTK m. 783 uyarınca bu durum *“muhatabın elinde düzenleyen emrine tahsis edilmiş bir karşılık*

47 ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA, s. 236; ÖZTAN, s. 1099; PULAŞLI, s. 276.

48 ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA, s. 236.

49 ÖZTAN, s. 1099; PULAŞLI, s. 276; POROY/TEKİNALP, s. 310.

50 Y.12.HD. T.5.3.2015, E.2014/29455-K.2015/4760; *“Çeki keşide eden kimsenin, bu çekin karşılığı olan miktarı, ibraz süresi içerisinde muhatap banka nezdinde bulundurması zorunludur. Somut olayda takip dayanağı 25.02.2014 tarih 40.000 TL bedelli çekin, 25.02.2014 tarihinde muhatap bankaya ibrazında banka tarafından “Yozgat 1. Asliye Hukuk Mahkemesinin 2014/... E. sayılı kararı gereği ödeme yapılmamıştır.” şerhi düşünüldüğü görülmektedir. 3. kişi tarafından alınan ödeme yasağı kararı nedeniyle müşteki borçlu tarafından karşılığı bulundurulmuş çek bedelinin ödenmemesinden dolayı çek tazminatından sorumlu tutulması düşünülemez. O halde mahkemece, takipte talep edilen karşılıksız çek tazminatı yönünden takibin iptaline karar verilmesi doğru ise de; işlemiş faiz, komisyon, icra masrafları ve vekalet ücreti yönünden de takibin iptali yönünde hüküm tesisi isabetsizdir.”*; Y.19.HD. T.5.2.2001, E.2000/7018-K.2001/931; *“Çeki keşide eden borçlu, keşide ettiği çek bedeli tutarını muhatap bankada hazır bulundurmak ile yükümlüdür. Çek bedelinin bankada hazır bulundurulmaması halinde keşideci, ödeme tarihine kadar geçen süre için temerrüt faizi ve diğer ferilerini ödemekle sorumlu olur. Somut olayda davacı tarafından alınan çekin ödenmemesi yasağı muhatap bankayı ilgilendiren bir yasak olup keşidecinin çek bedelini bankada depo etmesine engel değildir. Hal böyle olunca mahkemece, davalı keşidecinin keşide ettiği çekin karşılığını gününde bankada bulundurmadığı için faiz ve diğer feriler ile sorumlu olacağı gözetilmeden yazılı şekilde davanın reddine karar verilmesinde isabet görülmemiştir.”* (www.kazanci.com, E.T. 27.03.2018).

bulunması” olarak açıklanmıştır. Karşılık çekin geçerlilik koşulu değildir. Diğer bir deyişle karşılık olmadan düzenlenen çek geçersiz olarak değerlendirilemez (TTK m. 783/1).

Muhatabın elinde düzenleyenin emrine tahsis edilmiş olan karşılık, düzenleyenin muhatap bankadaki mevduat hesabında bulunan para olabileceği gibi, muhatap bankanın düzenleyene tahsis edeceği kredi şeklinde de olabilir⁵¹. Çekin ödenmesi için bankaya ibraz edildiğinde kural olarak karşılığın bankada yer alması gerekmektedir. Bunun yanında kişinin banka nezdinde birden fazla mevduat hesabının bulunması halinde karşılığın çek keşide edilen hesapta bulunması gerekmektedir. Diğer hesabında para bulunması karşılığın bulunduğu anlamına gelmez⁵².

C. Mevduat Hesabına Keşide Edilen Çekin İbrazı

Çek bir ibraz senedi olması hasebiyle çekin ödenmek üzere Kanunda öngörülen süre içinde ve yerde ibraz edilmesi gerekmektedir. Mevduat sahibi tarafından keşide edilen çekin, muhatap bankaya öngörülen süre içerisinde ibraz edilmesi durumunda, ilgili hesapta çekte yazılı olan tutarı karşılayacak miktarda para var ise banka, çek hamiline bu tutarı öder. Bu bakımdan mevduat sahibinin, keşide ettiği çekte yer alan tutar miktarınca mevduat hesabında para bulundurması gerektirmektedir. Mevduat hesabında çek karşılığının bulunmasına ve üzerinde herhangi bir ihtiyati tedbir, ödeme yasağı (TTK m. 662) veya haciz bulunmamasına rağmen banka ödemediği takdirde kaçınırsa hem hesap sahibine hem de çek hamiline karşı sorumlu olur. Bunun yanında ÇekK m. 3/7'ye göre çek hamiline her geçen gün için binde üç gecikme cezası ödeyecektir. Böyle bir durumun varlığı halinde 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun⁵³ hükümleri uygulama alanı bulmaz.

Muhatap banka nezdinde karşılığı bulunan çekin, mevduat hesabının bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde çek hamilinin eğer varsa vergi kimlik numarası kontrol edildikten sonra ödeme yapılır. Fakat çek mevduat hesabının bulunduğu şubeye değil de farklı bir şubeye ibraz edilirse, ibraz edilen şube tarafından

51 ERIŞ, Gönen, **Uygulamalı Çek Hukuku**, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 1995, s. 52-53; ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA, s. 234-235; ÖZTAN, s. 1084; PULAŞLI, s. 274; İMREGÜN, Oğuz, **Kara Ticareti Hukuku Dersleri**, Filiz Kitabevi, 13. Baskı, İstanbul 2005, s. 571; KENDİGELEN, s. 54; ERDEM/KALPSÜZ/ÇELEBİCAN, s. 101-102.

52 ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA, s. 234-235; ÖZTAN, s. 1085; KENDİGELEN, s. 56; POROY/TEKİNALP, s. 311; BOZER/GÖLE, s. 272.

53 19.12.1984 tarih ve 18610 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

karşılığı sorularak ödeme yapılma imkanı bulunmaktadır (ÇekK m. 3/1). Bununla birlikte, çekin muhatap banka değil de farklı bir bankaya ödenmesi amacıyla ibraz edilmesi mümkün değildir⁵⁴.

TTK m. 796'ya göre bir çek eğer düzenlendiği yerde ödenecek ise on gün; buna karşın düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecek ise bir ay içinde muhataba ibraz edilmesi gerekmektedir. Ödeneceği ülkeden başka bir ülkede keşide edilen çekin düzenleme yeri ile ödeme yeri aynı kıtada ise bir ay, ayrı kıtalarda ise üç ay içinde muhatap bankaya ibraz edilmesi gerekmektedir. Bu açıdan bakıldığında bir Avrupa ülkesinde düzenlenip de Akdeniz'e sahili bulunan bir ülkede veya tersi durumda çekler aynı kıtada düzenlenmiş ve ödenmesi şart kılınmış sayılmaktadır. Burada yer alan süreler çekte yazılı bulunan düzenleme tarihinin ertesi günü başlar.

Çek bedelinin tahsili açısından TTK m. 796'da öngörülen yukarıda sayılan birtakım ibraz süreleri bulunmaktadır. TTK m. 796'da öngörülen sürelerin geçirilmesi halinde bankanın ödeme yetkisi devam etmektedir. Ancak ödeyip ödememe hususunda serbesttir⁵⁵. Mevduat sahibi, ibraz sürelerine uyulmayan çekler hakkında muhatap bankaya ödenmemesi hususunda talimat vermediği sürece, süresi geçirilen çekin bankaca ödenmesi geçerlidir⁵⁶.

D. Mevduat Hesabına Çek Keşide Edilmesinde Bankanın Özen Yükümü

Bankanın çekle işleyen hesaplar hususunda yapması gereken birtakım yükümlülükleri ve özen borcu bulunmaktadır. Bu kapsamda bankanın başvuru yapan her mevduat sahibine herhangi bir inceleme yapmadan çek defteri vermesi beklenemez. ÇekK m. 2/1 uyarınca; *"Bankalar çek hesabı açılması ile ilgili olarak bu Kanunla kendilerine verilen görev ve yükümlülükleri yerine getirirken, çek hesabı açtırmak isteyen kişinin yasaklı olup olmadığını bu Kanun hükümlerine göre araştırırlar; bunun yanında ilgili kişinin ekonomik ve sosyal durumunun tespit edilmesinde gerekli basiret ve özeni gösterirler."* Buna göre banka çek hesabı açtırmak isteyen veya mevcut bir hesaptan çek defteri verilirken ilgili kişinin yasaklı olup olmadığını araştırmasının yanında kişinin ekonomik ve sosyal durumunu incelerken gerekli olan basiret ve özeni göstermek⁵⁷

54 ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA, s. 263.

55 PULAŞLI, s. 325; KÜNEY, s. 41; ERDEM/KALPSÜZ/ÇELEBİCAN, s. 106-107.

56 PULAŞLI, s. 325; ÇEKER, s. 128.

57 11.HD. T.14.12.2009, E.2008/8316 – K.12843.

mecburiyetindedir⁵⁸. Yine bunun yanında bankada hesabı olmayanlara, hayali kişilere⁵⁹ ve fiil ehliyetine sahip olmayanlara da çek defterinin verilmemesi gerekmektedir. Aksi takdirde bankanın sorumluluğu ortaya çıkar⁶⁰.

Bankalar, çek hesabı açtırmak isteyen kişilerin yasaklılık haline yönelik olarak, adli sicil kayıtlarını ve açık kimliklerini belirlemek amacıyla fotoğraflı nüfus cüzdanı, pasaport ya da sürücü belgesi örneklerini, yerleşim yeri belgelerini, vergi kimlik belgelerini, eğer tacir ise ayrıca ticaret sicil kayıtlarını, esnaf ve sanatkar olması halinde esnaf ve sanatkar sicili kayıtlarını alma yükümlülüğü altındadır (ÇekK m. 2/2). Bununla birlikte çek hesabının kapatılması halinde bu tarihten itibaren on yıl süre ile bu bilgi ve belgeleri saklamakla yükümlüdür. Muhatap banka bu yükümlülüğe aykırı davranması halinde ÇekK m. 7/10'da belirtildiği üzere, ilgili bankaya Cumhuriyet savcısı tarafından beş yüz Türk Lirası ile beş bin Türk Lirası arasında bir idari para cezası verilir.

Muhatap banka; gerçek ya da tüzel kişi adına açılması talep edilen çek hesaplarında bunların, sermaye şirketlerinde ayrıca yönetim organında görev yapanlar ile Ticaret Siciline tescil edilen şirket yetkililerinin çek hesabı açma yasağının bulunup bulunmadığını kontrol eder. Bu sorgulama sonucunda muhatap banka, elde edilen çek hesabı açma yasağı bulunmadığına ilişkin sorgulama sonucunu muhafaza eder. Ayrıca bankalar çek hesabı açtıkları kişiler ile çek hesabı sahibi tüzel kişi ise hesap açılış tarihi itibarıyla tüzel kişinin bildirdiği işlem yetkililerini

58 Y.11.HD. T.13.02.2012, E.2010/10649 – K.2012/1761.

59 Y.11.HD. T.21.02.1991, E.9465-K.1162: "Hayali bir kişi adına çek hesabı açan banka, çekin karşılıksız çıkmasından sorumlu olur." (ERİŞ, s. 56.); Benzer karar için bkz; Y.11.HD. T.27.01.2012, E. 2010/8228 – K.2012/924.

60 ÇEKER, s. 126; KÜNEY, s. 38; Y.11.HD. T.21.03.2016, E.2015/13317-K.2016/3073: " 5941 Sayılı Yasa'nın 2. maddesi uyarınca bankalar, ilgili kişinin talebi üzerine yapacağı araştırma sonrasında ve aranan şartları haiz müşterileri adına çek hesabı açıp çek karnesi bastırabilirler. Davalı banka tarafından, müşterisi olan diğer davalının çek hesabı açılması ve çek karnesi bastırılmasına dair talebi olmaksızın çek karnesi bastırılmış, bastırılan çek karnesi kargo şirketince taşınma sırasında kaybolmuştur. Güven kurumu olan bankalar en hafif kusurlarından dahi sorumlu olup, izah edilen olaylar uyarınca dava konusu çeklerin piyasaya arzında davalı bankanın kusuru bulunduğu sonucuna varılmaktadır. Öte yandan, davacı tacir olup ticari işlem ve eylemlerinde basiretli davranmakla yükümlüdür. Bu yükümlülük çerçevesinde davacının ticari ilişkide bulunduğu şahıslara ilişkin gerekli araştırmayı yapması, borca karşılık kendisine verilen çeklerin sıhhatlerini araştırması gereklidir. Davacı tarafından bu yükümlülüğe uygun davranıldığı da ispat edilememiştir. Bu durum karşısında, meydana gelen zarara ilişkin davalı bankanın kusuru yanında davacının da müterafik kusurunun bulunduğu gözetilerek tarafların kusur durumlarına ilişkin bilirkişi raporu alınıp sonucu uyarınca bir karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçeyle davalı banka yönünden açılan davanın da reddine karar verilmesi doğru olmamış, bozmayı gerektirmiştir." (BEKTAŞ, İbrahim, "Yargıtay Kararları", **BATİDER**, C. XXXII, S. 2, Ankara 2016, s. 321-326).

13.01.2011 tarihli ve TTK m. 780/3' de belirtilen sisteme kaydeder (ÇekK m. 2/3).

Çek hesabı açma yasağı ve çek keşide etme yasağı bulunan gerçek kişinin, yönetim organında görev yaptığı ya da ticaret siciline tescil edilmiş olan yetkili birisi konumunda ise o tüzel kişiye çek defteri verilemez. Banka çek defteri verirken tüm bunları göz önünde tutmalıdır. Aksi takdirde sorumluluğuna gidilebilir (ÇekK m. 2/4).

E. Muhatap Bankanın Ödeme Yükümlülüğü

1. Tam Ödeme

Mevduat hesabı üzerine keşide edilen çek TTK m. 796'da yer alan ilgili ibraz süreleri içerisinde muhatap banka nezdindeki mevduat hesabının bulunduğu şubeye ödenmesi amacıyla ibraz edilir ve hesaptaki para çekte yer alan miktarı karşılıyorsa banka bunu ödeme mecburiyetindedir. Ödenmesi halinde çek TTK m. 789/4'e göre makbuz hükmündedir. Muhatap, kendisine ciro edilen bu çeki, yaptığı ödemenin, makbuzu olarak muhafaza eder. Çekin arkasına yazılan ve muhatabın lehtar olarak görüldüğü ciro, bu makbuzun ödeme karşılığı ve hamilin rıza göstermesiyle muhataba verildiğini ortaya koymaktadır. Ödeme yapan muhatabın, tam ciroyla kendisine verilen bu çekten hariç, ayrıca bir de makbuz talep edemez⁶¹. Bankaya yapılan bu ciro makbuz hükmünde olduğundan, banka bu çeki artık tekrar tedavüle çıkaramaz.

Muhataap bankaya yapılan cironun makbuz hükmünde sayılmasının bir sonucu da, bu şekilde yapılan cironun, bir temlik cirosunun fonksiyonlarını ifa etmesinin mümkün olmamasıdır. Bundan dolayı, muhataba senette yazılı hakların geçişi söz konusu değildir⁶². Dolayısıyla çek borçlularının muhatap bankaya karşı TTK m. 685 kapsamında bir sorumluluğu doğmaz⁶³.

Muhataap bankaya yapılan cironun makbuz hükmünde sayılmasının bir istisnası; muhatap bankanın birden fazla şubesi olup da çek, hesabın bulunduğu şubeye değil de farklı şubeye ibraz edilmesi halidir.

61 ÖZTAN, s. 1144-1145; REİSOĞLU, s. 182; BOZER/GÖLE, s. 284.

62 Y.12.HD. T.31.03.2008, E.3864-K.6441: "Muhataap banka keşidecinin hesabında bulunan çek bedelini çek hamiline ödemekle yükümlü olup çek üzerinde kambiyo hukuku açısından başka bir hakka sahip değildir. Bu nedendir ki TTK'nun 70114. maddesi muhataba yapılan cironun makbuz anlamı taşıyacağını yani senetteki hakkın intikalinin söz konusu olamayacağını açıklamıştır. Ancak muhatap dışındaki aynı bankanın bir başka şubesine ciro yapılması halinde, bu ciro geçerli olacağından TTK'nun 701. maddesinin uygulama yeri olmayacağı açıktır." (www.kazanci.com, E.T. 20.04.2018).

63 ÖZTAN, s. 1145; REİSOĞLU, s. 182.

Bu durumda çek makbuz hükmünde kabul edilemez. Bu şekilde yapılan ciro normal bir cironun sonuçlarını doğurur. Şubelerinden biri aracılığıyla böyle bir senedi ödeyen muhatap, bu ödemeyi keşidecinin hesabının bulunduğu şubede karşılığın olması koşuluyla yapmıştır. Bu karşılığın bulunmaması durumunda, ödeyen şubenin ciranta sıfatıyla kendinden önce gelenlere karşı müracaat hakkı vardır. Fakat çeki tekrar ciro etmesi mümkün değildir⁶⁴.

Çek karşılığının bütünüyle muhatap bankaca ödenmesi durumunda çekten doğan sorumluluklar dahil tüm borçlular açısından kambiyo ilişkisi sona erer. Dolayısıyla bu durumda yalnızca keşidecinin değil, çek ile ilgili diğer tüm şahısların da (ciranta ve avalistlerin de) borcu ortadan kalkacaktır. Muhatap banka ise ödediği miktar kadar, çek anlaşması hasebiyle ilgili kişinin mevduat hesabından düşecektir⁶⁵. Mevduat hesabında çekte yer alan meblağın bulunmasına rağmen banka ödemekten kaçınırsa daha önce de bahsedildiği üzere ilgili kişilere sorumluluğu doğacaktır.

2. Kısmi Ödeme

Çek karşılığının ilgili mevduat hesabında tamamının bulunmaması halinde muhatap bankanın bu karşılığı ödeme yükümlülüğü yalnızca çek hesabında mevcut olan miktarla sınırlandırılmıştır (TTK m. 783/2; ÇekK m. 3/2). Bunun yanında ÇekK m. 3/3'te de belirtildiği üzere muhatap banka süresi içerisinde ibraz edilen ve kısmen karşılığı bulunan çek için; çek bedeli bin TL ya da altında ise, çek bedelini geçmemek koşuluyla, kısmi karşılığı bin TL'ye kadar tamamlayacak miktarı; buna karşın çek bedelinin bin TL'yi aşması halinde yine çek bedelinin aşmaması şartıyla, kısmi karşılığa ek olarak bin TL'yi ödeme yükümü altındadır⁶⁶.

Kısmi karşılığa ilişkin bir başka düzenleme de ÇekK m. 8/4'te düzenlenmiştir. Buna göre; takas odaları aracılığıyla ibraz edilmiş olan çekler, ÇekKm.3/3'te yer alan ve yukarıda sayılan bankanın sorumlu olduğu miktarlar da dahil olmak üzere kısmi ödeme yapılamamaktadır. Böyle bir durumun varlığı, muhatap bankanın sorumluluk tutarını ödeme noktasındaki yükümünü ortadan kaldırmamaktadır. Ancak takas odaları aracılığı ile ibraz edilen çek için mevduat hesabında yeterli karşılık bulunmadığının belirlenmesi durumunda muhatap bankaca,

64 ÖZTAN, s. 1146; REİSOĞLU, s. 183;

65 ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA, s. 271; KENDİGELEN, s. 221-222.

66 Karşılıksız çekler için banka sorumluluk tutarı 19.01.2018 tarih ve 30306 sayılı Resmî Gazetede TCMB tarafından yayınlanan Tebliğ m. 1'e göre, 1600 TL olarak belirlenmiştir.

hesapta var olan kısmi karşılığı, çek hamili lehine on beş gün süre ile bloke edilmektedir.

Muhatap banka ÇekK m. 3/5'e göre, yukarıda bahsedilen ve ödemekle yükümlü olduğu tutar dahil olmak üzere, kısmi ödemenin çek hamiline kabul edilmemesi durumunda, karşılıksızdır işlemi yapar. Ayrıca ibraz tarihi ile ödememe sebebi çekin üzerine yazılarak çek, imza karşılığında hamile geri verilir. Ön ve arka yüzünün fotokopisi bankaca saklanır.

Çek hamili muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu kısmi ödemeyi kabul ettiği takdirde, çek bedelinin karşılanamayan kısmı ile sınırlı olmak üzere "karşılıksızdır" işlemi yapılır. Ayrıca ÇekK m. 3/6 uyarınca; Çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hamile verilir. Çek hamili bu fotokopi ile müracaat borçlularına ya da kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurabilmesinin yanında, icra mahkemesine şikayette bulunurken dilekçesine bu fotokopiyi ekleyebilme ve bunu icra daireleri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilme imkanı bulunmaktadır. Ayrıca mahkeme veya icra dairesinin istemi halinde çekin aslı bu mercilere gönderilir.

F. Mevduat Hesabında Para Bulunmamasının Sonuçları

1. Çek Karşılığının Ödenmemesi

Bankanın mevduat sahibine çek anlaşması neticesinde çek defteri vermesi, bu kişinin keşide ettiği çeklerin ödeneceği hususunda garanti vermez. Mevduat hesabında çekin karşılığı bulunmuyorsa banka bu karşılığı ödeme noktasında yükümlü değildir. Fakat buna rağmen ÇekK m. 3/3 gereği; muhatap banka öngörülen süre içerisinde ödenmesi için ibraz edilen ve karşılığı hesapta hiç bulunmayan her bir çek yaprağı için;

a) Çek bedeli bin TL ya da daha fazla ise bin TL

b) Çek bedeli bin TL'den daha az ise çek bedelini ödemekle yükümlüdür.

Karşılığı bulunmayan çek "karşılıksızdır" işlemine tabi olacaktır. Fakat bu "karşılıksızdır" işlemi muhatap bankanın çek hamiline ödemekle yükümlü olduğu tutarın haricindeki, çek bedelinin karşılanamayan kısmı ile sınırlı olarak yapılır (ÇekK m. 3/3).

Çekin ibraz süresi içerisinde ibraz edilmemesi halinde, mevduat hesabında karşılık bulunmasa dahi neticesinde bankanın Kanunda yer alan garanti yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Banka çek üzerine teyit kaydı koyarak çek bedelini hamil lehine olmak üzere bloke edebilmektedir. Böyle bir çeki teyitli (bloke) çek denmektedir⁶⁷. Çek üzerinde böyle bir kaydın bulunması çeki keşide edenin mevduat hesabı üzerinde yapabileceği tasarrufları önleme sonucunu doğurur. Muhatap bankanın teyitli bir çeki karşılıksız olduğunu ileri sürerek ödeme yapmaktan kaçınması mümkün değildir. Nitekim çek bedelinin karşılığı üzerine düşülen kayıtlı karşılığının mevcut olduğu belirtilmiştir⁶⁸. Bankanın buna aykırı hareket etmesi halinde çek hamiline karşı sorumluluğu doğar. Fakat teyitli çekin keşide edildiği mevduat hesabına daha sonradan haciz veya rehin konulması söz konusu olursa, banka için ödeme mecburiyeti ortadan kalkar⁶⁹. Ayrıca bloke kaydının teyit edilen çekin ibraz süresi ile sınırlı olduğunu belirtmek gerekir.

2. Başka Bir Hesaptan Para Aktararak Ödeme Yapılması

Kişinin banka nezdinde birden fazla mevduat hesabının bulunması halinde karşılığın çek keşide edilen hesapta bulunması gerekmektedir. Diğer hesabında para bulunması karşılığın bulunduğu anlamına gelmez. Aksi takdirde “*karşılıksızdır*” işlemine tabi bir çek olarak nitelendirilebilir. Nitekim ÇEK’da “*çekin karşılığının çekle işleyen hesaptan ödenmesi*” gerekliliği ifade edilmektedir. Dolayısıyla hesap sahibinin muhatap bankadaki diğer hesabında çeki karşılayacak miktarda para bulunmasına rağmen, bankanın çek bedeli ödemesini bu hesaptan yapma mecburiyeti yoktur. Bu şartlarda bankanın ödemede bulunmaması halinde sorumluluğu doğmaz ve kusurlu sayılamaz⁷⁰. Fakat mevduat sahibi bankayı diğer hesaplardan ödeme yapma noktasında yetkilendirmişse bankanın bu ödemeyi yapması gerekir aksi takdirde sorumluluğu doğar⁷¹. Yani muhatap bankaya “*virman*”⁷² yoluyla ödeme yapma noktasında mevduat sahibi tarafından talimat verilmişse çekin karşılığı var kabul edilmektedir ve banka da bunu

67 Teyitli (bloke) çekle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA, s. 294-295; PULAŞLI, s. 240-242; BOZER/GÖLE, s. 237-242; ARSLAN, Çetin/KAYANÇİÇEK, Murat, **5941 sayılı Çek Kanunu Şerhi**, Ankara 2010, s. 150-153; COŞKUN, Mahmut, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara 2012, s. 385; YÜKSEL, s. 454-455; GÜNEY, Alptekin, **Banka İşlemleri**, Beta Yayıncılık, 5. Baskı, İstanbul 2011, s. 65.

68 ÇEKER, s. 128-129; ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA, s. 294; YÜKSEL, s. 455.

69 REİSOĞLU, s. 155; BOZER/GÖLE, s. 241; YÜKSEL, s. 455.

70 POROY/TEKİNALP, s. 270; ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA, s. 234-235; ÇEKER, s. 129; ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 101

71 POROY/TEKİNALP, s. 270; ÇEKER, s. 129.

72 Virman, kişinin aynı şubedeki hesapları arasında yapılan transfer işlemine denir.

ödeme yükümlülüğü altındadır⁷³. Fakat keşide edilen çek üzerine ödeme yapılacak olan hesap numarası yazılı olup, mevduat sahibinin ödeme talimatı da bu hesapla sınırlıdır. Çünkü hesap sahibi, bankanın virman yoluyla çek bedelinin ödemesi yoluna gittiği hesabını farklı ihtiyaçları için kullanıyor olabilir. Bundan dolayı bankanın böyle bir davranışa gitmesi haklı değildir. Banka böyle bir davranışta bulunduğu takdirde, mevduat sahibi lehine, yararına bir iş yapmış olacağından yaptığı bu davranış vekaletsiz iş görme hükümlerine tabi olur⁷⁴.

3. Mevduat Sahibine Kredi Açılarak Ödemede Bulunulması

Mevduat sahibinin hesabında çekin karşılığı olan para olmadığı takdirde banka çeki mevduat sahibi lehine kredi açma suretiyle ödemede bulunabilir. Banka, mevduat sahibi ile arasında bir kredi ilişkisi bulunmamasına rağmen, müşterisini karşılıksız çekin neticelerinden korumak amacıyla bu yola başvurabilmektedir⁷⁵. Zaten aralarında daha önceden kurulan bir kredi ilişkisi mevcutsa herhangi bir sorun yoktur. Aralarındaki kredi sözleşmesine⁷⁶ dayanarak banka ödediği bu çek bedelini çek keşide eden mevduat sahibinden talep edebilir. Burada ise mevduat sahibi ile banka arasında herhangi bir kredi sözleşmesi bulunmamasına rağmen, banka, hesapta karşılığı olmayan çeki ödemektedir. Bankanın bu davranışı Yargıtay'ın yerleşmiş içtihatlarına göre "açık kredi"⁷⁷ olarak kabul edilmektedir⁷⁸.

Muhatap banka ile mevduat sahibi arasında çek bedelinin ödenmesi hususunda kredi kullanılması ile ilgili herhangi bir kredi sözleşmesi bulunmamasına rağmen ve lehine ödeme yapılanın bilgisi dışında,

73 ÖZTAN, s. 1085; BOZER/GÖLE, s. 272; ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 101.

74 ÇEKER, s. 129-130.

75 ARKAN, Sabih/GÖLE, Celal, "Karşılıksız Çeki Ödeyen Bankanın Keşideciden Talep Hakkı" **BATİDER**, C. XII, S. 2-3, Ankara 1984, s. 57; ÜLGEN/HELVACI/KENDİGELEN/KAYA, s. 272-273, ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 101.

76 Kredi açma sözleşmesi, kredi verenin (bankanın) kredi alana (müşteriye) belirli koşullarla, belirli kredi limiti dahilinde kredi vermeyi taahhüt etmesi, kredi alanın da bankaya karşı faiz ve komisyonlardan ibaret karşılığı ödemeyi taahhüt etmesi ile kurulan sözleşme olarak tanımlanabilir (AKYOL, Şener, **Banka Sözleşmeleri**, Afa Matbaacılık, İstanbul 2001, s. 76.).

77 Açık kredi; bankanın güvendiği müşterisine yalnızca şahsi itibarına göz önüne alarak vermiş olduğu kredi çeşididir.

78 Y.11.HD. T.12.6.1989 E.1988/6391-K.1989/3604: "...muhatap bankanın, hesap müsait olmasa dahi keşideci tarafından men edilmedikçe keşideci tarafından imzalanmış bulunan çek bedellerinin lehtar veya hamiline ödeme yetkisi bulunmaktadır. Böyle bir durumda Daire'mizin yerleşmiş içtihatları uyarınca, bankaca çek hesap sahibine açık kredi kullanılmış olacağından bankanın bu şekilde kullandığı para için mevcut krediler için uyguladığı komisyon veya faiz oranı üzerinden hesap sahibi adına borç tahakkuk ettirip ondan talep etmeye yetkili bulunmaktadır."(www.hukukturk.com, E.T. 29.04.2018).

banka kredi açarak hamile ödemede bulunur ise bu davranış TBK m. 526 vd.'da düzenlenen vekaletsiz iş görme⁷⁹ hükümleri çerçevesinde değerlendirilir⁸⁰. Karşılıksız çek bedelinin banka tarafından çek hamiline kredi açılarak ödenmesi, müşterisinin menfaatine ve tahmin olunan amacına uygun davranışta bulunulduğu ifade edilebilir⁸¹.

Muhatap bankanın çek keşide eden mevduat sahibinden habersiz olarak, nasıl olsa kabul göreceği zannıyla çek bedelini kredi açarak ödemesi durumunda, taraflar arasında zımnen kredi sözleşmesinin kurulduğu kabul edilebilir⁸². Buna göre, mevduat sahibinin karşılığının olmadığını bildiği bir çeki keşide edip vermesiyle, muhatap bankaya kendisi adına kredi açılması konusunda icapta bulunduğu kabul edilmektedir. Bu irade beyanı, hamilin çeki bankaya ibraz etmesiyle bankaya ulaşmaktadır. Bankanın da bu karşılığı kredi açmak suretiyle ödemesi icabın zımnen kabulü anlamına gelir⁸³. Bu kapsamda banka yapmış olduğu bu ödeme sebebiyle keşideciye rücu ederek ödediği miktara faiz tahakkuk ettirebilir⁸⁴. Mevduat sahibi ödenen meblağı faiziyle birlikte aradaki ilişkinin niteliğine göre vekaletsiz iş görme ya da tüketim ödücü sözleşmesi hükümlerine çerçevesinde ödeme mecburiyetindedir⁸⁵.

Karşılıksız çeki ödeyen bankanın ayrıca mevduat sahibinden tazminat talep edebileceği kabul edilebilir. Yargıtay'ın bu konuda her ne kadar aksi yönde kararları bulunsa da tazminat ödenmesine ilişkin sözleşme hükümlerinin geçerli olması gerekmektedir⁸⁶.

79 TBK m. 526; "Vekaleti olmaksızın başkasının hesabına iş gören, o işi sahibinin menfaatine ve varsayılan iradesine uygun olarak görmeye yükümlüdür."

80 KAYAR, İsmail, "Bankaların Yaptığı Fazla Ödemelerin Hukuki Niteliği ve İadesi Sorunu" **BATİDER**, C. XIX, S.1, Ankara 1997, s. 67.

81 KAYAR, s. 67.

82 ARKAN/GÖLE, s. 55; ÇEKER, s. 130.

83 ARKAN/GÖLE, s. 55; ÇEKER, s. 130; REİSOĞLU, s. 279.

84 POROY/TEKİNALP, s. 310; Y.11.HD. T.06.07.1982 E.2862-K.3276(POROY/TEKİNALP, s. 310).

85 ARKAN/GÖLE, s. 59-61; ÇEKER, s. 131.

86 POROY/TEKİNALP, s. 310; ÇEKER, s. 130-131; Y.11.HD. 21.03.1994, E.1993/5194-K.1994/2135: "Taraflar arasındaki akti ilişki, taahhütname isimli 21.6.1986 tarihli belge ile düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu sözleşmenin 4.maddesine göre, davalı tarafından keşide edilen çekin karşılıksız çıkıp da ödenmesi halinde %10 oranında tazminat ödeneceği kabul edilmiş bulunmaktadır. Davalı, bu sözleşmenin aksine bir ilişki bulunduğunu savunmuş ise de, bu savunmasını belgelendirememiştir. Bu durum karşısında mahkemece sözleşme hükmüne itibar ederek buna göre hüküm kurulması gerekirken..."(www.kazanci.com, E.T. 21.05.2018); aksi yönde bkz. Y.11.HD. T.01.05.1989, E.1988/5589-K.1989/653 (POROY/TEKİNALP, s. 270; ÇEKER, s. 131).

4. Yanlışlıkla Yapılan Ödeme

Mevduat sahibinin hesabında çekin karşılığı olan meblağ bulunmasa dahi banka, hamile çek bedelini yukarıda bahsedildiği üzere kredi açarak veya mevduat sahibinin bankadaki diğer hesabından gerekli ödemeyi yapabilir. Bununla birlikte muhatap banka çek hamiline yanlışlıkla da bu ödemeyi yapabilir. Yanlışlıkla yapılan bu ödeme de diğer ödemeler gibi hukuken geçerli ödemenin tüm sonuçlarını doğuracaktır⁸⁷. Bu yapılan hata banka çalışanının hatalı bir işlemiyle örneğin havale işleminin yanlışlıkla mevduat sahibi hesabına geçirilmesi⁸⁸, yanlış bir hesaba bakılarak çekin karşılığının var olduğu zannı veya daha önceden yapılan bir ödemenin hesaptan düşülmemesi gibi nedenler olabilir⁸⁹.

Çek bedelini yanlışlıkla çek hamiline ödeyen banka daha sonra yanlışlıkla ödediğini ileri sürerek hamilden bunu geri talep edemez⁹⁰. Banka burada geçerli bir sebep bulunmadığı ve borcu olmadığı halde yanlışlıkla çek hamiline ödemede bulunmaktadır. Dolayısıyla banka burada fakirleşirken ödemesi yapılan mevduat sahibi zenginleşmektedir. Böyle bir ilişkinin varlığı da, (yani taraflar arasında sözleşmesel bir ilişki bulunmaması) durumun sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde ele alınması sonucunu doğurduğu kabul edilmelidir⁹¹.

Bankaların yanlışlıkla yaptığı bu ödemeler TBK m.77 vd.'da düzenlenen sebepsiz zenginleşme hükümlerine tabi olacaktır. Ödediği bedeli sebepsiz zenginleşme hükümleri çerçevesinde geri talep edebilecektir⁹². Bu kapsamda mevduat hesabında hiç karşılığı

87 REİSOĞLU, s. 277; ARSLAN/KAYANÇİÇEK, s. 280; UZUNALLI, Sevilay/YILDIRIM, Ali Haydar, *Uygulamalı Kıymetli Evrak Hukuku*, Seçkin Yayınevi, 2. Baskı, Ankara 2017, s. 116-117.

88 YHGK T.7.10.1992 E.11-414 -K.555; *“Davacı hesabına gerçekte bir havale gelmediği halde banka tarafından hataen havale gelmiş gibi bir miktar para dahil edilmiş ve davacı kendisine ait olmayan bu parayı çekerek kullanmıştır. Yerleşmiş içtihatlar göre bu gibi durumlarda bankanın mevduat sahibine kredi açmış olduğu kabul edilerek, faiz tahakkukuna cezası verildiğinden faiz tahakkuk ettirilmesi doğrudur...Tarafların karşılıklı iddia ve savunmalarına, dosyadaki tutanak ve kanıtlara, bozma kararında açıklanan gerekçeler ve özellikle davacının, davalı bankada bulunan ticari mevduat hesabından ve 26. gün süre ile bankaya ait 10 milyon lirayı kredi olarak kullandığı tartışmasızdır. Böylece taraflar arasında açık kredi ilişkisi doğmuştur. Kredi açma sözleşmesi hiçbir şekilde bağlı değildir. Tacir sıfatı aşkar bulunan bankanın işletmesiyle ilgili olarak başkası yararına yaptığı hizmet ve ödemeler için faiz isteme hakkı da TTK.nun 22. maddesi hükmü gereği olduğuna göre..”* (www.kazanci.com, E.T. 26.04.2018).

89 ÇEKER, s. 131; BOZER/GÖLE, s. 322.

90 ÇEKER, s. 131-132; BOZER/GÖLE, s. 323; UZUNALLI/YILDIRIM, s. 117-118.

91 KAYAR s. 70-71; ÇEKER, s. 132.

92 KAYAR s. 71; ÇEKER, s. 132; UZUNALLI/YILDIRIM, s. 118.

bulunmamasına rağmen yanlışlıkla çek hamiline ödeme yapan bankanın, bu ödemeyi yanlışlıkla yaptığını ispat etmesi gerekmektedir. Aksi takdirde bedeli talep etme hakkından bahsedilemez⁹³.

Yargıtay'ın yerleşmiş içtihatlarına bakıldığında yanlışlıkla yapılan ödemelerin açık kredi niteliğinde olduğu yönündedir. Burada yanlışlıkla ödenen paranın kredi kullandırma amacıyla yapılmasının veya yapılmamasının herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Yargıtay'a göre; keşideci Kredi Kaynak Destekleme Fonu (KKDF), Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BSMV) ve komisyon gibi ücretlerini ödeme zorundadır⁹⁴. Kendisine ödeme yapılan çek hamilinin fazla ödemediği haberdar olup olmaması neticeye etki etmemektedir⁹⁵.

G. Kapatılmış Hesap Üzerine Çek Keşide Edilmesi

Çek hesabı, sadece sahibinin ya da yasal temsilcisinin yazılı talebi veya mevduat ya da katılım fonu zamanaşımı süresinin dolması ile kapatılabilir (ÇekK m. 2/10). Çekle işleyen hesapların kapatılmış olmasına rağmen uygulamada, çek defterlerini elinde bulunduran hesap sahiplerinin hala bu kapalı hesaplarına çek keşide ettiği görülmektedir. Kapatılmış hesaplara keşide edilen çek zorunlu unsurları barındırıyorsa geçerliliğini korur. Çek hesabının kapatılmasından sonra, üzerinde yazılı olan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde ibraz edilen çekler karşılıksızdır işlemi görür (ÇekK m. 2/10). Kapatılmış hesaplara keşide edilen çeklerde bankanın yasal yükümlülüğü aynı şekilde devam eder.⁹⁶

Yargıtay'ın da bu hususla ilgili olarak "*Çek hesabı kapalı iken, çek keşide edilmiş ise, eylemin dolandırıcılık olup olmadığı araştırılmalıdır.*" şeklinde

93 KAYAR, s. 71.

94 Y.11.HD. T.19.2.2002 E.2001/8755-K.2002-1396: "*Dava, bankada karşılığı bulunmayan çek bedelinin ödenmesinden kaynaklanan alacak istemine ilişkindir. Davacı banka ile davalı arasında çek taahhütnamesi bulunduğundan banka, çekin ibraz edildiği 29.7.1994 tarihinde karşılığı olmamasına rağmen çek bedelini ödeyerek davalıya açıktan kredi kullandırmıştır. Bu nedenle ödeme tarihi olan 29.7.1994 ile bankanın çek bedelini tahsil ettiği 24.11.1995 tarihleri arasında davalıdan akdi faiz talep etme hakkı vardır. Davacı akdi faizden doğan bu alacağın kapitalize ederek çek tutarı hariç 74.725.288-lira faiz, 3.736.265-lira BSMV, 224.178-lira KKDF ve % 10 temerrüt komisyonu olmak üzere toplam 83.106.172-lira için dava açtığından, taraflar arasındaki çek taahhütnamesine uygun olan davacı taleplerinin kabulü ile anılan dönemde işleyen faize ana paraya eklenmesi suretiyle tekrar faiz yürütülmesi mümkündür. 83.106.172-lira olan toplam alacağa dava tarihinden itibaren TC. Merkez B. 'nın kısa vadeli krediler için öngördüğü reeskont oranı üzerinden faiz yürütülmesine karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçelerle hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir.*" (www.kazanci.com, E.T. 23.05.2018).

95 KAYAR, s. 68.

96 REİSOĞLU, s. 97; POROY/TEKİNALP, s. 357; BİLGİN, Mahmut, **Uygulamada Kambyo Senetleri**, Adalet Yayınevi, Ankara 2010, s. 339.

kararı bulunmaktadır⁹⁷. Yine Yargıtay “*Takip dayanağı hamiline yazılı çek, yasal süresi içerisinde M. tarafından muhatap bankaya ibraz edilmiş, hesabın kapatıldığından bahisle, çek bedeli ödenmemiştir. Çek, takip alacaklısının elinde bulunduğuna göre, senedin yetkili hamilidir. Hesabın kapatılmış olması, çekin niteliğine etkili değildir. İtirazın reddine karar vermek gerekir.*”⁹⁸ demekle kapatılmış hesaba çek keşide edilmesinin çekin niteliğine etki etmeyeceği, çekin icra takibine konu yapılabileceği ve takibin, hesabın daha önce kapatıldığından bahisle iptal edilemeyeceğini belirtmiştir.

SONUÇ

Mevduat hesabının açılmasıyla mevduat sahibi ile banka arasında süreklilik arz eden bir ilişki kurulmuş olur. Mevduat sahibinin, hesabı üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunma özgürlüğü vardır. Bu kapsamda mevduat sahibi istediği zaman ve tutarda hesabına para yatırabilir, hesabından para çekebilir, hesabıyla ilgili otomatik ödeme, havale, virman, çek keşide etme gibi işlemleri yapma özgürlüğü bulunmaktadır.

Mevduat hesabına çek keşide edilmesiyle birlikte çek hamili buna dayanarak bankaya müracaat edip ilgili hesaptan kendisine ödeme yapılmasını talep edebilir. Bunun karşılığında da muhatap banka eğer çekin karşılığı bulunuyor ise ödeme yapma yükümlülüğü altındadır. Buna karşın mevduat sahibinin hesabında çek bedelinin karşılığı bulunmuyorsa, bankanın kanunen ödemesi gereken tutar haricindeki kısım için “*karşılıksızdır*” işlemi yapılacaktır. Çekin karşılıksız çıkmasına rağmen muhatap banka mevduat sahibinin banka nezdinde birden fazla hesabı bulunması halinde, eğer mevduat sahibi bankaya bu konuda yetki vermişse, banka çekin keşide edildiği hesaptan değil de paranın bulunduğu hesaptan ödemeyi yapabilir. Buna karşın mevduat sahibinin bankaya söz konusu yetkiyi vermemesine rağmen, bankanın böyle bir davranışta bulunması halinde, mevduat sahibi lehine bir iş yapmış olacağından, bu davranış vekaletsiz iş görme hükümlerine tabi olacaktır.

Karşılıksız çıkan çek için banka, mevduat sahibi lehine, aralarında bir kredi ilişkisi bulunmamasına rağmen, müşterisini korumak amacıyla, kredi açma suretiyle ödemede bulunabilir. Bankanın bu davranışı Yargıtay’ın yerleşmiş içtihatlarına göre açık kredi olarak kabul edilmektedir.

97 Y.10.CD. T.05.04.1994, E.14621 –K.4736 (REİSOĞLU, s. 97).

98 Y.12.HD. T.12.06.1993, E.6361-K.11182 (GÜNAY, Erhan, *Uygulamalı Çek Rehberi*, Seçkin Yayınevi, 5. Baskı, Ankara 2015, s. 116-117; Aynı yönde karar için bkz. YCGK. T. 19.2.2002, E.6-47-K.176.

Çek keşide edilen hesapta para olmaması halinde banka bu bedeli hataen de ödeyebilir. Yargıtay'ın yerleşmiş içtihatlarına göre yanlışlıkla yapılan ödemeler de açık kredi niteliğindedir. Burada yanlışlıkla ödenen paranın kredi kullandırma amacıyla yapılmasının veya yapılmamasının herhangi bir önemi bulunmamaktadır.

Muhatap bankanın mevduat sahibinin karşılıksız çıkan çekini ödemesinden kaynaklanan talep hakkı aralarındaki ilişkiye göre belirlenir. Buna göre banka ödediği çekin bedelini vekaletsiz iş görme veya ödünç sözleşmesi hükümlerine göre talep edebilecektir. Bankanın bilerek ve lehine ödemede bulunacağı kişinin de iznini almadan yapacağı ödeme vekaletsiz iş görme sayılır. Bedelin iadesi ve kapsamı sebepsiz zenginleşme hükümlerine tabi olacaktır.

Yargıtay bankaların yanlışlıkla yaptığı ödemeleri açık kredi olarak açıklamaktadır. Kanımızca bu durumu açık kredi olarak nitelendirmek yanlıştır. Çünkü açık kredi, sözleşme ilişkisini ifade eden bir durumdur. Yanlışlıkla yapılan ödemelerde banka sözleşme yapma iradesinde değildir. Sözleşmenin esaslı unsurları üzerinde taraflar anlaşmaya varmamıştır.

ÇekK m. 2/10'a göre Çek hesabının kapatılmasından sonra, üzerinde yazılı olan düzenleme tarihine göre kanunî ibraz süresi içinde ibraz edilen çekler karşılıksızdır işlemi görür. Bu bakımdan kapatılmış hesap üzerine çek keşide edilmesi durumunda, eğer senet zorunlu unsurları taşıyorsa çek geçerlidir.

KAYNAKLAR

- AKYOL, Şener, **Banka Sözleşmeleri**, Afa Matbaacılık, İstanbul 2001.
- ALICI, Yaşar, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Beta Yayıncılık, İstanbul 2007.
- ARAL, Fahrettin/AYRANCI, Hasan, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2012.
- ARKAN, Sabih/GÖLE, Celal, “Karşılıksız Çeki Ödeyen Bankanın Keşideciden Talep Hakkı”**BATİDER**, C. XII, S.2-3, Ankara 1984, s. 53-61.
- ARSLAN, Çetin/KAYANÇİÇEK, Murat,**5941 sayılı Çek Kanunu Şerhi**, Ankara 2010.
- AYDOĞDU, Murat/KAHVECİ, Nalan, **Türk Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri**, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2014.
- BATTAL, Ahmet, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2006.
- BATTAL, Ahmet, **Güven Kurumu Nitelendirmesi Işığında Bankaların Hukuki Sorumluluğu**, BTHAE Yayınları, Ankara 2001.
- BEKTAŞ, İbrahim, “Yargıtay Kararları”, **BATİDER**, C. XXXII, S. 2, Ankara 2016, s. 289-329.
- BİLGİN, Mahmut, **Uygulamada Kambiyo Senetleri**, Adalet Yayınevi, Ankara 2010.
- BOZER, Ali/GÖLE, Celal, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 4. Baskı, BTHAE Yayınları, Ankara 2015.
- COŞKUN, Mahmut, **Kıymetli Evrak Hukuku**, Adalet Yayınevi, Ankara 2012.
- ÇEKER, Mustafa, **Hukuki Yönüyle Banka Mevduatı**, Karahan Kitabevi, Adana 2004.
- ÇEVİK, Kemal, **Banka Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara 2007.
- ERDEM, Faruk/KALPSÜZ, Turgut/ÇELEBİCAN, Gürhan, **İktisadi ve Hukuki Yönden Çek**, Ankara 1974.
- EREN, Fikret, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2015.
- ERİŞ, Gönen, **Uygulamalı Çek Hukuku**, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 1995.
- GÜMÜŞ, Mustafa Alper, **Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, C. I, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2012.
- GÜNAY, Erhan, **Uygulamalı Çek Rehberi**, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2015.
- GÜNDOĞDU, Aysel, **Bankacılık Hukuku**, 5. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2017.
- GÜNEY, Alptekin, **Banka İşlemleri**, 5. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2011.

İMREGÜN, Oğuz, **Kara Ticareti Hukuku Dersleri**, 13. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul 2005.

KAPLAN, İbrahim, **Banka Sözleşmeleri Hukuku**, C. I, Dayınlırlı Yayınları, Ankara 1996.

KARACAN, A. İhsan, **Bankacılık Hukuku**, C. I, Yapı Kredi Bankası Yayınları, Ankara 1987.

KAYAR, İsmail, "Bankaların Yaptığı Fazla Ödemelerin Hukuki Niteliği ve İadesi Sorunu" **BATİDER**, C. XIX, S.1, Ankara 1997, s. 65-79.

KENDİGELEN, Abuzer, **Çek Hukuku**, 3. Baskı, Arıkan Yayınları, İstanbul 2006.

KÜNEY, Hikmet, **Banka Tekniği**, 5. Baskı, BTHE Yayınları, Ankara 1986.

KÜTÜKÇÜ, Doğan, **Çağdaş Bir Finans Hukuku, Teoriler, İlkeler ve Uygulamalar**, C. II, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2010.

ÖZTAN, Fırat, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 1997.

POROY, Reha/TEKİNALP, Ünal, **Kıymetli Evrak Hukuku Esasları**, 21. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013.

PULAŞLI, Hasan, **Kıymetli Evrak Hukukunun Esasları**, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2017.

REİSOĞLU, Seza, **Çek Hukuku**, Ankara 2011.

TANDOĞAN, Haluk, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 5. Baskı, Evrim Dağıtım, Ankara 1988.

TAŞDELEN, Servet, **Bankacılık Kanunu Şerhi**, 2. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2006.

TEKİNALP, Ünal, **Ünal Tekinalp'in Banka Hukukunun Esasları**, 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2009.

UZUNALLI, Sevilay/YILDIRIM, Ali Haydar, **Uygulamalı Kıymetli Evrak Hukuku**, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2017.

ÜLGEN, Hüseyin/HELVACI, Mehmet/KENDİGELEN, Abuzer/KAYA, Arslan, **Kıymetli Evrak Hukuku**, 7. Baskı, On İki Levha Yayınları, İstanbul 2013.

VURAL Güven, **Türk Banka Hukuku**, Ankara 1991.

YAVUZ, Cevdet/ACAR, Faruk/ÖZEN, Burak, **Türk Borçlar Hukuku Özel Hükümler**, Beta Yayınevi, İstanbul 2014.

YÜKSEL, A. Sait/YÜKSEL, Aşlı/YÜKSEL, Ülkü, **Bankacılık Hukuku ve İşletmesi**, 10. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul 2004.

ZEVKLİLER, Aydın/GÖKYAYLA, K. Emre, **Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri**, 13. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2013.

www.hukukturk.com

www.kazanci.com